

УДК 349.2(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.60>

ТРУДОВИЙ КОНТРАКТ СПОРТСМЕНА: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Пушкар'юв Є.К.,

*аспірант кафедри трудового права**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Пушкар'юв Є.К. Трудовий контракт спортсмена: проблемні питання та перспективи їх вирішення.

Вагому роль у впорядкуванні трудової діяльності спортсменів відіграє індивідуально-договірне регулювання, яке відображає реальні потреби розвитку відносин між працівником-спортсменом і роботодавцем-спортивною організацією. Так, трудовий контракт, що укладається зі спортсменом містить низку умов, що об'єктивно й суттєво індивідуалізують його працю, тобто умови, притаманні лише для даної категорії працівників. Більше того, у ньому закріплюються диференційні умови щодо кожного конкретно визначеного працівника-спортсмена. Мета статті розглянути особливості трудового контракту, укладеного між працівником-спортсменом і роботодавцем-спортивною організацією. Зроблено висновок, що трудові відносини професійного спортсмена мають регулюватися саме нормами трудового права та спеціальним законом про професійний спорт, який урегулює весь комплекс взаємовідносин держави та учасників професійного спорту, хоча на сьогодні й існують думки, що праця спортсменів-професіоналів має бути забезпечена за допомогою цивільно-правового регулювання. Зазначено, що станом на сьогодні основний національний закон у галузі спорту – ЗУ «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 стосується лише загальних основ діяльності у сфері фізичної культури та спорту, разом з тим не містить навіть прийнятного визначення такого поняття як «трудовий контракт із професійним спортсменом». Відтак запропоновано доповнити вказаний Закон нормою, якою передбачити визначення трудового контракту з професійним спортсменом. Зокрема, як трудову угоду між працівником-спортсменом і роботодавцем-спортивною організацією з усіма додатками, змінами та доповненнями, укладену відповідно до законодавства України, на підставі якої виникають трудові правовідносини з приводу підготовки та участі спортсмена в змаганнях за грошову винагороду, яку сплачує клуб. Разом з тим, окрім визначення та закріплення на законодавчому рівні поняття трудового контракту спортсмена, підтри-

мано пропозицію щодо розробки типової форми контракту зі спортсменами різних видів спорту, при розробці якого слід відштовхуватися від основних напрямів спільної спортивної діяльності спортсмена й спортивної організації, яка безпосередньо полягає в підготовці спортсмена до успішного виступу на змаганнях.

Ключові слова: трудовий контракт, трудові відносини, спорт, працівник-спортсмен, роботодавець-спортивна організація, національне законодавство.

Pushkarov Ye.K. Sportsman's employment contract: problematic issues and prospects for their solution.

Individual contractual regulation, which reflects the real needs of the development of relations between an employee-athlete and an employer-sports organization, plays an important role in regulating the labor activities of athletes. Thus, the employment contract concluded with an athlete contains a number of conditions that objectively and significantly individualize his work, i.e. conditions inherent only to this category of employees. Moreover, it enshrines differential conditions for each specifically defined employee-athlete. The purpose of the article is to consider the specifics of the labor contract concluded between an employee-athlete and an employer-sports organization. It was concluded that the labor relations of a professional athlete should be regulated precisely by the norms of labor law and a special law on professional sports, which regulates the entire complex of relations between the state and participants in professional sports, although today there are opinions that the work of professional athletes should be provided with the help of civil - legal regulation. It is noted that, as of today, the main national law in the field of sports - the Law «On physical culture and sports» dated 12.24.1993 concerns only the general foundations of activities in the field of physical culture and sports, at the same time, it does not even contain an acceptable definition of such a concept as «labor contract with a professional athlete». Therefore, it is proposed to supplement the specified Law with a norm to provide for

the definition of an employment contract with a professional athlete. In particular, as an employment agreement between an employee-athlete and an employer-sports organization with all appendices, changes and additions, concluded in accordance with the legislation of Ukraine, on the basis of which labor relations arise regarding the preparation and participation of the athlete in competitions for a monetary reward paid by the club. At the same time, in addition to defining and enshrining at the legislative level the concept of an athlete's employment contract, the proposal to develop a standard form of contract with athletes of various sports was supported, the development of which should be based on the main directions of the joint sports activities of the athlete and the sports organization, which directly consists in the preparation athlete to a successful performance at competitions.

Key words: labor contract, labor relations, sport, employee-athlete, employer-sports organization, national legislation.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 43 Конституції України «кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Працівники реалізують право на працю, укладаючи трудовий договір про роботу на підприємстві, в установі, організації або з фізичною особою» [1]. Серед договорів, які безпосередньо впливають на факт виникнення трудових правовідносин, особливе місце займає контракт, мета укладання якого максимальне використання індивідуальних здібностей працівника, надання додаткових стимулів для максимальної віддачі, підвищення взаємної відповідальності його сторін тощо. Зокрема, його поява стала одним зі способів поглиблення індивідуального договірного характеру найманої праці, способом чіткішого й повнішого врегулювання умов праці та її оплати, способом підвищення відповідальності за покладені на працівника обов'язки.

Вагому роль у впорядкуванні трудової діяльності спортсменів також відіграє індивідуально-договірне регулювання, яке відображає реальні потреби розвитку відносин між працівником-спортсменом і роботодавцем-спортивною організацією. Так, трудовий контракт, що укладається зі спортсменом містить низку умов, що об'єктивно й суттєво індивідуалізують його працю, тобто умови, притаманні лише для даної

категорії працівників. Більше того, у ньому закріплюються диференційні умови щодо кожного конкретно визначеного працівника-спортсмена.

Стан дослідження. Окремі аспекти правового регулювання спортивних відносин знайшли відображення у працях С. Багдашкіної, Т. Барсукова, Г. Бордюгова, Г. Гаро, З. Дубінської, О. Зарного, В. Іванцова, О. Кисельової, О. Моргунова, А. Полянського, І. Процик, А. Сердюкова, М. Ткалич, О. Черноуса, О. Ющика та ін. Щодо дослідження проблем застосування контракту, то в різні часи ними займалися такі відомі вчені-трудовики, як П. Бущенко, Н. Вапнярчук, В. Венедіктов, В. Гребенюк, В. Жернаков, М. Іншин, К. Мельник, П. Пилипенко, С. Прилипко, О. Процевський, Г. Чанишева, О. Ярошенко та ін. Водночас особливості укладення трудового контракту з працівником-спортсменом досліджено не в повній мірі, особливо враховуючи реалії сьогодення.

Відтак **мета статті** розглянути особливості трудового контракту, укладеного між працівником-спортсменом і роботодавцем-спортивною організацією.

Виклад основного матеріалу. Дослідження особливостей трудового контракту, укладеного між працівником-спортсменом і роботодавцем-спортивною організацією передусім розпочнемо зі з'ясування юридичної природи контракту у сфері праці. Так, укладення контрактів регулюється ст. 21 КЗпП України [2], а також низкою законодавчих актів, зокрема, постановою КМУ «Про впорядкування застосування контрактної форми трудового договору» [3], відповідно до яких контракт визначається як особлива форма трудового договору, в якому строк його дії, права, обов'язки та відповідальність сторін (у тому числі матеріальна), умови матеріального забезпечення та організації праці працівника, умови розірвання договору, зокрема дострокового, можуть установлюватися за угодою сторін. Ця форма трудового договору надає можливість якісно врегулювати працю працівників у ринкових умовах господарювання, підвищити рівень їх відповідальності й творчого відношення до своєї роботи в умовах необхідності запровадження інноваційних засад на виробництві.

На сьогодні у наукових джерелах зустрічаємо різні точки зору щодо визначення даного поняття. Так, одні вчені розглядають контракт як «строковий трудовий договір, який укладається на виконання як роботи, що має строковий характер, так і робіт, що мають постійний або в будь-якому разі тривалий характер» [4, с. 112]; інші вважають, що «це не зовсім строковий трудовий договір, так як доцільно звернути увагу на ч. 2 ст. 23 КЗпП України, в якій зазначено, що строковий договір укладається у випадках,

коли трудові відносини не можуть бути встановлені на невизначений строк з урахуванням характеру наступної роботи, або умов її виконання, або інтересів працівника та в інших випадках, передбачених законодавчими актами. Тобто на відміну від строкового трудового договору робота, що виконується за контрактом, як правило, є постійною. Особливість визначення строку в контракті полягає в тому, що можливість настання правових наслідків з його закінченням обумовлюється фактом виконання інших умов, які становлять зміст контракту, а також урахуванням волі сторін, вираженої в їх угоді. Як правило, законодавство не встановлює ні мінімальних, ні максимальних термінів для дії контракту, вони вирішуються за угодою сторін контракту» [5, с. 52].

Разом з тим на думку С. Прилипка, контракт «є особливим регулятором трудових відносин, особливим видом трудового договору, в який можна включити умови матеріального забезпечення, зміст роботи, відповідальність сторін тощо». [6, с. 1–3]. У розвиток даної позиції Ю. Баранюк зазначає, що контракт слід розглядати «як окремий, специфічний вид трудового договору. На відміну від звичайного строкового трудового договору робота, що виконується за контрактом, як правило, є постійною і творчою, а не тимчасовою. Встановлення строку обумовлене не характером виконуваних обов'язків, а їх орієнтацією на конкретну, заздалегідь поставлену мету, досягну в певний період часу» [7, с. 82]. Слушною є позиція й Ярошенка О. та Вапнярчук Н., які переконані, що «контракт повинен спрямовуватися на забезпечення умов для проявлення ініціативності та самостійності працівника, враховуючи його індивідуальні здібності та професійні навички, підвищення взаємної відповідальності сторін, правову й соціальну захищеність працівника» [8, с. 278].

Важливе значення в регламентації трудових відносин, що виникають між працівником-спортсменом і роботодавцем-спортивною організацією відіграє саме трудовий контракт. Такий висновок, ми зробили, проаналізувавши ЗУ «Про фізичну культуру і спорт», який містить наступні положення: «Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, укладає трудовий договір (контракт) із спортсменами та фахівцями штатної команди національних збірних команд України з олімпійських, неолімпійських та національних видів спорту, а з видів спорту осіб з інвалідністю – Український центр з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю» (ч. 7 ст. 37); «Спортсмени – члени штатної команди національних збірних команд України беруть участь у міжнародних змаганнях або інших спортивних змаганнях, не включених до

Єдиного календарного плану фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері фізичної культури та спорту, відповідно до умов трудового договору (контракту) (ч. 9 ст. 37); «Спортсмен набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту укладення контракту з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів» (ст. 38) [9].

Хоча визначення, що слід розуміти під трудовим контрактом, укладеним між працівником-спортсменом і роботодавцем-спортивною організацією даний законодавчий акт не містить. Іншим нормативно-правовим актом, який міг би врегулювати питання щодо трудового контракту з даної категорією працівників, є КЗпП України. Однак він не вказує на особливості працевлаштування спортсмена. Не зупиняється на даному питанні й проект ТК України, хоча й містить певні прогресивні норми щодо спортсменів, фрагментарно урегульовуючи окремі аспекти в цій сфері. З цього слідує, що законодавець не вбачав необхідності виокремлювати трудовий контракт спортсмена в самостійну правову категорію.

Водночас визначення контракту спортсмена ми зустрічаємо, зокрема у ст. 11 Регламенту «Чемпіонату України з хокею з шайбою – Чемпіонату Української хокейної ліги сезону 2017-2018 років», затвердженого ТОВ «Українська хокейна ліга» та погодженого ВГО «Федерація хокею України», контракт хокеїста визначено як «двосторонню угоду про встановлення трудових відносин між Клубом і Хокеїстом, що визначає належність Хокеїста до фізкультурно-спортивної організації (Клубу)». Аналогічний підхід зустрічаємо й у Регламенті Всеукраїнських змагань з футболу серед команд клубів Професіональної футбольної ліги сезону 2017/18, затвердженого конференцією Об'єднання футбольних клубів «Професійна футбольна ліга України» та виконавчим комітетом Громадської спілки «Федерація футболу України». Так, згідно глави «Визначення термінів» контрактом є «форма трудової угоди між футбольним клубом та його працівником з усіма додатками, змінами та доповненнями, укладена відповідно до законодавства України, Регламенту ФФУ зі статусу і трансферу футболістів та інших документів ПЛ, ПФЛ, АФУ, ФФУ, ФІФА, УЄФА» [10].

Як бачимо, в наведених регламентах також зазначається, що контракт із професійним спортсменом – це форма трудової угоди між клубом і спортсменом. Хоча на сьогодні існують і думки, що праця спортсменів-професіоналів має бути забезпечена за допомогою цивільно-правового регулювання. Тобто в основі відносин «між спортивним клубом та професійним спортсменом лежить не трудовий договір,

а цивільно-правовий договір виконання робіт, відповідно до якого одна сторона (виконавець) зобов'язується виконувати тренувальну діяльність із метою набуття навичок, що дають змогу досягати високих результатів у спортивних змаганнях, а інша сторона (замовник) бере на себе обов'язок оплатити ці роботи за отримання права користування досягнутими спортсменами результатами. Таким чином, відносини контракування у спорті потребують регулювання інструментами цивільного права» [11, с. 332].

Втім вважаємо, що трудові відносини професійного спортсмена мають регулюватися саме нормами трудового права (зокрема, «трудова законодавство має застосовуватися до відносин між спортсменом та фізкультурно-спортивною організацією тоді, коли вони відповідають усім ознакам трудового відносини, у повному обсязі виконується трудова функція та мають місце всі елементи правового статусу сторін – правосуб'єктність, права, обов'язки, правові інтереси та відповідальність» [12, с. 63]) та спеціальним законом про професійний спорт, який урегулює весь комплекс взаємовідносин держави та учасників професійного спорту. Зокрема, підтримуємо пропозиції щодо доповнення профільного ЗУ «Про фізичну культуру і спорт» нормами, в яких, зокрема: «а) передбачити трудові договори (контракти) зі спортсменами-професіоналами, в яких відобразити особливості застосування норм, що регулюють робочий час, оплату праці та інші; б) сформулювати додаткові підстави та наслідки розірвання трудового договору зі спортсменом та тренером у разі порушень дисципліни, які на сьогодні передбачені міжнародними організаціями, федераціями з різних видів спорту; в) розробити систему додаткових гарантій та компенсацій спортсменам та тренерам; г) вирішити питання тривалості «шкідливого стажу» і перегляду строку виходу на пенсію чоловіків і жінок, що займаються професійним спортом. Зокрема, основною метою нових положень Закону повинна стати чітка регламентація діяльності суб'єктів професійного спорту в Україні, визначення їх ролі та місця в системі трудо-правових відносин, а також установлення взаємних прав і обов'язків держави і учасників професійного спорту. Вказаними положеннями будуть охоплені всі аспекти трудових відносин, що виникають між роботодавцем (фізкультурно-спортивною організацією) і працівником (професійним спортсменом) – від укладення трудового договору (контракту) до його розірвання» [13].

Підтримуючи пропозиції щодо законодавчого закріплення поняття трудовий контракт спортсмена, підстав і умов його укладення та припинення, вважаємо за доцільне також розробити типову форму контракту зі спортсменами різних видів спорту. З цього приводу є слушною пропозиція Полянського А., який проаналізувавши

типові форми контрактів зі спортсменами різних видів спорту та локальних актів, що містять положення про трудову діяльність, робить висновок, що «при розробці типових договорів (контрактів) та їх укладенні з конкретним спортсменом-працівником відштовхуються від основних напрямів спільної спортивної діяльності спортсмена й спортивної організації, яка безпосередньо полягає в підготовці спортсмена до успішного виступу на змаганнях; трудовий договір (контракт) містить положення, які встановлюють певний рівень очікуваних спортивних результатів; у змісті трудового договору (контракту), поряд з умовами, що визначають трудову функцію спортсменів, установлюються інші суттєві умови – про оплату праці та строк укладення договору. При цьому вони безпосередньо впливають із якості виконання спортсменами його трудової функції; трудовий договір професійних спортсменів має цілу низку особливостей змісту, що не тільки відрізняють його від договорів працівників, що зайняті в інших галузях професійної трудової діяльності, а й мають взаємний, так би мовити, зумовлювальний вплив із трудовою функцією спортсмена. До вказаних особливостей змісту трудового договору, науковець відносить такі, як-от: а) строк дії, зумовлений особливим характером праці спортсмена-працівника; б) особливості використання здібностей, умінь і навичок спортсмена при виконанні встановлених завдань і досягненні конкретних показників у межах передбаченої договором (контрактом) трудової функції. Виконання обов'язків, що становлять трудову функцію, вимагає відповідних фізичних якостей організму спортсмена; в) особливий характер оплати праці, зумовлений значною кількістю різного роду надбавок, доплат і премій, які виплачуються спортсмену за досягнуті спортивні результати поряд із основною заробітною платою; г) наявність додаткових умов, що включаються, як правило, у зміст трудового договору й пов'язані з особливим режимом тренувального й змагального процесів; д) особливості, пов'язані з визначенням робочого місця спортсмена, які полягають у тому, що в трудовому договорі спортсмена таки місцем визнаються різні за місцем знаходження території: фізкультурно-спортивні зали; майданчики; спортивні комплекси; місця проведення змагань і тренувань та ін». [14, с. 106-107].

Висновок. З урахуванням викладеного було зроблено наступні висновки.

Трудові відносини професійного спортсмена мають регулюватися саме нормами трудового права. Це знаходить підтвердження й у ст. 38 ЗУ «Про фізичну культуру і спорт», яка визначає, що діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців, яка полягає у підготовці та участі у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів і є основним

джерелом їх доходів, провадиться відповідно до цього Закону, Кодексу законів про працю України та інших нормативно-правових актів, а також статутних та регламентних документів відповідних суб'єктів сфери фізичної культури і спорту та міжнародних спортивних організацій. Тобто фактично регулювання діяльності спортсменів зводиться до трудової й має врегульовуватись основним нормативним актом для регулювання трудових відносин – КЗП України.

Станом на сьогодні основний національний закон у галузі спорту – ЗУ «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 стосується лише загальних основ діяльності у сфері фізичної культури та спорту, разом з тим не містить навіть прийняттого визначення такого поняття як «трудова угода з професійним спортсменом». Водночас урегулювання на законодавчому рівні визначення спортивних контрактів, порядку їх укладання та розірвання є вкрай важливим у сучасних правових реаліях.

Відтак запропоновано доповнити вказаний Закон нормою, якою передбачити визначення трудового контракту з професійним спортсменом. Зокрема, як трудову угоду між працівником-спортсменом і роботодавцем-спортивною організацією з усіма додатками, змінами та доповненнями, укладену відповідно до законодавства України, на підставі якої виникають трудові правовідносини з приводу підготовки та участі спортсмена в змаганнях за грошову винагороду, яку сплачує клуб. Серед істотних умов такого контракту передбачити: строк його дії; умови тренувань та підготовки до змагань; участь у змаганнях та очікуваний результат; права й обов'язки сторін; умови оплати праці та соціальний пакет; вимоги до способу життя спортсмена; дострокове розірвання контракту з ініціативи спортсмена та спортивної організації; відповідальність за порушення умов контракту та вирішення спорів. Разом з тим, окрім визначення та закріплення на законодавчому рівні поняття трудового контракту спортсмена, підстав і умов його укладення та припинення, підтримано пропозицію щодо розробки типової форми контракту зі спортсменами різних видів спорту, при розробці яких слід відштовхуватися від основних напрямів спільної спортивної діяльності спортсмена й спортивної організації, яка безпосередньо полягає в підготовці спортсмена до успішного виступу на змаганнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Дод. № 50. Ст. 375.
3. Про впорядкування застосування контрактної форми трудового договору: постанова Каб. Міністрів України від 19.03.1994 № 170. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0084-94>.
4. Прокопенко В.І. Трудове право України : підручник. Харків : Консум, 1998. 480 с.
5. Венедіктов В.С. Правові питання юридичної природи контракту як підстави для виникнення службово-трудова відносин. *Право і безпека*. 2002. Т. 1. № 4. С. 52–54.
6. Прилипко С.М. Трудовий контракт у законодавстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 1995. 16 с.
7. Баранюк Ю. Особливості змісту трудових контрактів. *Право України*. 1998. № 4. С. 81–86.
8. Ярошенко О.М., Вапнярчук Н.М. Контракт у трудовому праві. *Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / [редкол. вид.: Тацій В.Я. та ін.]; Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2016. Т. 11: Трудове право / [редкол.: С.М. Прилипко, М.І. Іншин, О.М. Ярошенко та ін.]. 2018. С. 278–280.*
9. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text>.
10. Багдашкіна С. Контракт зі спортсменом ≠ трудовий договір? *Юридична газета*. 2018. № 36(638). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sportivne-pravo/kontrakt-zi-sportsmenom-trudoviy-dogovir.html>.
11. Ткалич М. Правова природа та особливості укладання контракту про спортивну діяльність. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 51. С. 326–333.
12. Кисельова О.І. Особливості трудових відносин зі спортсменами-професіоналами. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 4. С. 57–64.
13. Черноус О.В. Проблеми правового регулювання трудових відносин зі спортсменами. *Підготовка поліцейських в умовах реформування системи МВС України*. Харків, 2019. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_05_2019/pdf/10.pdf.
14. Полянський А.О. Правове регулювання трудових відносин професійних спортсменів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2015. 193 с.